

УДК 330.101.8:339.92:005.336.4(100:477)
DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.35-4>

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ: СВІТОВА ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS OF ECONOMIC SCIENCE: WORLD AND UKRAINIAN PRACTICE

Павлов О.І.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки промисловості,
Одеський національний технологічний університет

Pavlov Oleksandr

Odesa National Technological University

У статті розглядається проблема, яка має вагоме теоретичне та прикладне значення для розуміння економіки як галузі знань, без якої важко уявити існування сучасної людської спільноти. Це обумовлено всеосяжною роллю економічної діяльності у суспільному відтворенні. Саме в такому контексті досліджуються міждисциплінарні зв'язки економіки з суміжними соціальними та поведінковими науками. Враховуючи, що поведінкова економіка має доволі стійкі традиції у зарубіжній науковій думці, здійснено порівняльний аналіз світової та української практики ідентифікації міждисциплінарних зв'язків економіки з психологією, політологією, соціологією та іншими науками. Саме в цьому й полягає наукова новизна проведеного дослідження. За його результатами зроблено певні узагальнення, серед яких основоположним є таке, що орієнтує на встановлення паритетного міждисциплінарного співробітництва соціальних та поведінкових наук, з огляду на спільність їх міжпредметного дослідницького поля. Накреслено перспективи подальших наукових розвідок за зазначеним науковим напрямом.

Ключові слова: економічний імперіалізм, економіка, міждисциплінарні зв'язки, політологія, психологія, світова та українська практика міждисциплінарності економіки, соціальні та поведінкові науки, соціологія.

The article considers a problem that has significant theoretical and applied significance for understanding the economy as a field of knowledge without which it is difficult to imagine the existence of modern human community. This is due to the comprehensive role of economic activity for social reproduction. It is from this angle that the interdisciplinary links between economics and related social and behavioral sciences are explored. The purpose of the study is to compare the world and Ukrainian practice of identifying interdisciplinary links of the economy. The following tasks have been formulated for her implementation: revealing the essence of interdisciplinary ties; characteristics of ways of interdisciplinary connections of economic science; identification of distinctive and common features of world and Ukrainian practice of presenting the interdisciplinarity of the economy. Given that behavioral economics has a fairly strong tradition in foreign scientific thought, analyzed of world and Ukrainian practice of identifying interdisciplinary links of economics with psychology, political science, sociology and other sciences. This is the scientific novelty of the study. It was found that the formation of behavioral economics was largely due to the implementation of the theoretical apparatus of psychology in the process of managerial decision-making, which more adequately than the cognitive tools of neoclassical theory, characterizes the behavior of individuals in changing environments. A comparative analysis of world and Ukrainian practice in determining the interdisciplinary links of the economy shows some differences between them. Foreign scholars, first, focus on the behavioral component of economics as a social and behavioral science. Secondly, to this field of knowledge in addition to economics, political science, psychology, sociology, they also include anthropology together with archeology, management and public administration. Third, foreign interdisciplinary discourse is based on a bibliometric approach that favors quantitative indicators of interdisciplinarity. Ukrainian practice of interdisciplinary economic ties is characterized by increased attention to social aspects that should be taken care of by economic, political and sociological science. World and Ukrainian practice is united by a common research field related to identifying trends and determining forecasts of social development. Prospects for further scientific research in this area are outlined.

Keywords: economic imperialism, economics, interdisciplinary connections, political science, psychology, world and ukrainian practice of interdisciplinarity of economy, social and behavioral sciences, sociology.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Науковий

дискурс економічної науки, з одного боку, відбиває природу відтворення як суспільного процесу щодо виробництва, розподілу, обміну та

споживання. За канонами класичної економічної теорії, перша фаза цього процесу (виробництво) підпадає під закони логіки, друга (розподіл) частково перебуває у сфері моральних принципів, а третя (обмін) і четверта (споживання) інтегровані в систему духовних цінностей, соціальних і політичних відносин. З іншого боку, економічний дискурс пов'язаний з володінням, розпорядженням і користуванням матеріальними і нематеріальними речами, які за своїм походженням не завжди є результатом процесу виробництва (земля, вода та інші природні ресурси), але залучені до процесу суспільного відтворення. У цьому сенсі економічні відносини перебувають в зоні впливу не тільки суто економічних, але й природних, морально-етичних, соціокультурних, політичних мотивів. Звідси випливає міждисциплінарний статус економічної науки.

Враховуючи, що в Україні економіка була ідентифікована як соціальна та поведінкова наука нещодавно, теоретичної та практичної актуальності набуває питання порівняння власних здобутків на шляху міждисциплінарності з відповідною світовою практикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Для встановлення характеру міждисциплінарних зв'язків економіки з суміжними науками здійснення аналіз праць українських та зарубіжних авторів, присвячених зазначеній проблематиці, який дозволяє згрупувати їх в певні тематичні блоки. Зв'язок між поведінковою економікою і міждисциплінарністю наукових відносин прослідковується в публікаціях Н. Г. Ушакової і І. І. Помінової [1], О. Трука [2], О. Трука, О. Сантерре, І. Джінграса і Ф. Клаво [3], Й. Фейцма і М. Уайтхеда [4]. Сутність економічного імперіалізму розкрито в працях О. В. Горбачевської [5], Р. Маркіонатті і М. Чедріні [6], Х. Джаббар і Ф. Менаші [7]. Зв'язок між економічним імперіалізмом, психологією та соціологією встановлено відповідно в статтях Дж. Б. Девіса [8] та В. Шелухіна [9].

Попри наявність праць з міждисциплінарної проблематики, залишаються ще недостатньо висвітленими її окремі аспекти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Серед невирішених частин зазначеної проблеми найбільш актуальним, з огляду на ідентифікацію економіки як соціальної та поведінкової науки, є питання встановлення характеру її міждисциплінарних зв'язків з політологією, психологією та соціологією, що й визначило вибір теми даного дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є порівняльна характеристика світової та української практики ідентифікації міждисциплінарних зв'язків економіки. Для її реалізації сформульовані такі завдання: розкриття сутності міждисциплінарних

зв'язків економіки; характеристика способів міждисциплінарних зв'язків економічної науки; виявлення відмінних та спільних рис світової та української практики представлення міждисциплінарності економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Актуальність міждисциплінарних досліджень як рефлексивного осмислення реальності, що виходить за рамки наукової спеціалізації, на сучасному етапі розвитку науки зумовлена посиленням загальнопланетарної тенденції до цілісності та універсальності. Незалежно від об'єкта та предмета дослідження, міждисциплінарність проявляється у постановці наукових проблем та їх вирішенні, розвитку теорії та методології пізнання, виявленні міждисциплінарних зв'язків, формуванні нових напрямів та галузей знань. Міждисциплінарність науки розвивається суперечливо, проявляючись, з одного боку, в інтеграції знань та у посиленні їх диференціації – з іншого. Ця тенденція притаманна й економіці, якій історично притаманні три способи міждисциплінарних зв'язків з іншими науками (табл. 1).

В зарубіжній економічній науці прийнято розглядати міждисциплінарність як засіб розв'язання складних проблем, які неможливо вирішити тільки з однієї дисциплінарної точки зору.

Разом з тим існує диференційоване ставлення до розуміння сутності міждисциплінарних зв'язків економіки з суміжними науковими дисциплінами.

Так за результатами аналізу економічних літературних джерел, здійсненим італійськими дослідниками Р. Маркіонатті і М. Чедріні [6], міждисциплінарність визначається як така, що аналізує, синтезує та гармонізує зв'язки між дисциплінами в скоординоване та узгоджене ціле, тоді як мультидисциплінарність опирається на знання з різних дисциплін, але залишається в межах однієї науки. В економічних виданнях західних країн й передусім США останній спосіб зв'язків пояснюється тем, що економіка протягом тривалого часу залишається «острівною» науковою дисципліною, яка намагається не виходити за власні межі. В цьому сенсі історія взаємовідносин економіки з іншими дисциплінами виглядає по суті як економічний імперіалізм. В зарубіжній літературі з економічного імперіалізму для опису вторгнення економічних концепцій чи теорій в неекономічні галузі, використовується навіть термін «колонізація» [7, с. 281]. При цьому ігнорується той факт, що зв'язки, які економіка встановлює з суміжними дисциплінами, є фундаментальними для розуміння природи самої економіки.

Й. Фейцма і М. Уайтхед [4] з посиланням на різноманітні наукові джерела останніх двох десятиліть, пояснюють обмежений характер

Таблиця 1

Класифікація міждисциплінарних зав'язків економічної науки

Способи міждисциплінарних зав'язків економіки з іншими науками		
Економічний імперіалізм	Економічна васальність	Паритетне міждисциплінарне співробітництво
Його проявом є «інтервенція» економічної науки у дослідження негосподарських сфер суспільного життя. Це проявляється у визнанні домінуючої ролі методики економічної науки при реалізації дослідницьких цілей суміжних наук – політичної, соціології, демографії, історії, психології. Така практика, з формальної точки зору, розширювала предметне поле економічної науки. Ціною такої тематичної та предметної «експансії» було віддалення економічної науки від господарської діяльності як такої. Це у свою чергу призвело до певної предметної невизначеності як економічної так й споріднених з нею наук	Сутність цього способу полягає у здійсненні економічних досліджень під методологічним та теоретичним пріоритетом інших наук. У XIX столітті економіка виступала в ролі «васала» історичної науки за часів розквіту німецької історичної школи. В радянський період економічна теорія перебувала в «ідеологічному полоні» марксистсько-ленінської філософії. В сучасних умовах економічна наука знаходиться під значним впливом соціологічного редукціонізму, що проявляється у намаганні підмінити економічні методи дослідження господарських процесів соціологічними методами. Вплив маржиналістської течії загрожує «розчиненню» економічної науки в психології	Це такий спосіб міждисциплінарної взаємодії, коли кожна з наук одночасно сприймає та здійснює зворотний вплив на розв'язання «стикових» наукових проблем за рахунок взаємного теоретичного та методологічного збагачення. Він є найбільш природним і реалізується в умовах універсалізації та спеціалізації знань, коли наукові дисципліни інтегруються навколо спільних проблем й диференціюються завдяки наявності власного пізнавального інструментарію. Наслідком такого синтезу стала поява таких наукових напрямів як економічна соціологія, соціальна економіка, економічна психологія, господарське право, економічна історія, філософія економіки тощо

Джерело: розробка автора

міждисциплінарності неприйняттям економістами фрейдистських уявлень про несвідомі поведінкові мотиви та потужним захистом М. Фрідманом принципу раціональності. Саме це й пригнічувало міждисциплінарний діалог протягом значної частини XX століття. Відновлення міждисциплінарної взаємодії між психологією та економікою у післявоєнний період, на їх думку, пов'язане з двома речами: когнітивною революцією у психологічних науках та новаторською працею Г. Саймона «Моделі людини» (1957 р.) з обмеженої раціональності.

Зазначимо, що концепція обмеженої раціональності Г. Саймона базується на наступних положеннях:

- рішення, які приймаються в бізнесі, можуть мати тільки обмежену раціональність, тому що економічні агенти не мають достатніх пізнавальних ресурсів для розрахунку всіх можливих варіантів вибору;

- економічні агенти прагнуть не максимізувати прибуток, а намагаються виробити таке рішення, яке забезпечить прийнятний для них результат;

- оскільки господарюючим суб'єктам частіше доводиться шукати відповіді відразу на кілька питань, тому більшість рішень приймаються або на підставі інтуїтивних висновків, або на основі певних шаблонів поведінки.

Згідно Е.-М. Сенту [10, с. 739–743], когнітивна революція в психології та робота Г. Саймона

сприяли виникненню старої школи поведінкової економіки, яка об'єднала низку вчених, що працюють на стику психології та економіки. Він стверджує, що ця стара школа характеризувалася відмовою від основного (економічного) акценту на максимізації прибутку, корисності та рівноваги, а також спробою розробити альтернативу»: в основі проекту старої школи поведінкової економіки лежало бажання замінити фігуру homo economicus на нову, емпірично обґрунтовану теорію людської суб'єктивності. Однак найбільш значній і стійкій формі міждисциплінарного діалогу між психологією та економікою у XX столітті сприяла інша група економістів-біхевіористів. За Е.-М. Сентом, нова школа поведінкової економіки виникла з робіт 1970-х років Д. Канемана, А. Тверські, В. Фішхоффа і П. Словича. Ця школа відхилилася від старшої когорти економістів-біхевіористів настільки, що вони почали з припущення про раціональність, що характеризувало панівну економічну теорію, а потім проаналізували відхилення від цього критерію, а не розробили альтернативний критерій.

Стаття А. Тверські і Д. Канемана «Теорія перспектив: аналіз прийняття рішень в умовах ризику» (1979 р.), стала результатом використання психологічних досліджень в економічній теорії. Таким чином, з'явилась можливість використовувати вдосконалений теоретичний апарат психологічної науки до проблем прийняття

економічних рішень, який більш точно відображає поведінку індивідів в умовах ризику та невідомості.

Характеристика економіки як поведінкової галузі знань виходить за межі її тандему з психологією й тому не може бути зведеною до поведінкової економіки, однак ігнорувати в поведінковій парадигмі присутність поведінкової теорії не варто.

В даному випадку економічна поведінкова теорія позиціонується як альтернатива мейнстріму – неокласичному підходу. Неокласична модель поведінки ґрунтується на концепції «*homo economicus*» як індивідуаліста, раціоналіста і егоїста. Відмінністю поведінкової теорії від неокласики є концентрація дослідження не на результаті, а на самому процесі прийняття рішення, яке не є заданим наперед. Звідси – відмова від презумпції економічної раціональності, переміщення акцентів на прийнятті в суспільстві цінності, правила та умовності. Тобто йдеться про рішення прогнозовані, обернені до цінності як певні регулятори поведінки, політику як засіб їх вироблення та цільові установки суб'єкта господарювання.

В цьому сенсі економіка як поведінкова галузь знань постає як управлінська дисципліна, яка водночас зосереджує свою увагу на розкритті механізмів господарювання. Проте, на противагу неокласичній теорії, яка намагалася зазірнути в «чорний ящик», економіка як поведінкова галузь знань, обмежується поверхневим рівнем аналізу економічної реальності – рівнем прийняття рішень й розкриттям їх мотивів. Вона демонструє на противагу неокласичному підходу не максимізуючу, а раціональну модель поведінки.

Таким чином світова теорія поведінкової економіки й відповідна ідентифікація економічної науки нараховує щонайменше понад чотири десятиліття, якщо не брати до уваги досвід старої школи поведінкової економіки.

Аналіз новітніх зарубіжних джерел з досліджуваної проблеми свідчить, по-перше, про надання переваги при ідентифікації економіки як соціальної та поведінкової науки, її поведінковій складовій та, по-друге, про розширювальне тлумачення власне поведінкової економіки, яке не обмежується міждисциплінарними зв'язками економіки та психології. Так, О. Трук [2], узагальнюючи позицію з цього питання сучасних західних економістів на підставі бібліометричного аналізу понад 5,4 тис. статей та 280 000 посилань з акцентом на міждисциплінарні цитати, визначає поведінкову економіку як галузь знань, яка поєднує в собі психологію, когнітивні науки, економіку та кілька інших дисциплін для вирішення поведінкових питань стосовно прийняття рішень.

Центральний принцип поведінкової економіки, на думку С. Фреріхс [11, с. 243], полягає

у тому, що вона «реалістичніша», ніж неокласичний економічний мейнстрім. Цей більший реалізм формулюється в такий спосіб: у той час як економісти-неокласики вважають раціональний вибір аксіоматично заданим, не обов'язково інтерпретуючи його як властивість окремих економічних суб'єктів, економісти-біхевіористи прагнуть дати психологічно точніше пояснення процесу прийняття економічних рішень. Інакше кажучи, вони намагаються замінити аналітичну вгадку *homo economicus* емпіричними даними прийняття рішень «справжніми людьми».

Г. Хохман і Д. Аріелі [12] акцентують увагу на значній ролі у поведінковій економіці психології, зазначаючи, що ця наука емпірично досліджує психологічні фактори, що впливають на економічну поведінку і використовує це знання для кращого розуміння людської природи. В основі досліджень поведінкової економіки лежить усвідомлення того, що люди не цілком раціональні, і що краще розуміння когнітивних, емоційних та соціальних підстав поведінки, особливо при прийнятті економічних рішень, має вирішальне значення для розуміння людської природи.

Разом з тим, цей автор не перебільшує роль малої міждисциплінарності, яка обмежується зв'язками економіки виключно з суміжними науками у прийнятті економічно ефективних рішень, підкреслюючи, що люди, які схильні поклатися на невеликий набір спрощених когнітивних стратегій (евристик), а не на «холодні» статистичні та математичні розрахунки (велика міждисциплінарність), наражаються на систематичні відхилення від раціонального мислення.

Ознакою зростання впливу поведінкової економіки на науку і політику є присудження в 2017 році Нобелівської премії з економічних наук Р. Х. Талеру. Тим самим була звернута увага на внесок цього науковця у таких областях науки: обмежена раціональність, соціальні уподобання та відсутність самоконтролю. За академічними межами Р. Х. Талер найбільш відомий своїми прикладними працями, в яких обґрунтовано зміну поведінки за допомогою підштовхування людей до вибору, який відповідає їхнім інтересам.

Недарма 2010 року в уряді Великобританії було створено «підштовхувальний підрозділ» – Групу вивчення поведінки, а сам Р. Х. Талер консультував уряд Великобританії щодо запуску цього підрозділу. Б. Обама свого часу створив аналогічний підрозділ – Групу соціальних та поведінкових наук – у рамках федерального уряду США, а в 2015 році видав розпорядження, яке наказувало федеральним урядовим агентствам застосовувати результати поведінкових наук у своїх програмах.

В зарубіжній фаховій літературі міститься детальна інформація про шість основних соціальних та поведінкових наук: психологію, менеджмент, економіку, антропологію та

археологію, політологію та державне управління, соціологію [3], в той час як в Україні до них віднесено лише чотири науки. До їх числа не входять менеджмент, антропологія та археологія, а політична наука представлена не в сукупності з державним управлінням. Таке широке коло соціальних та поведінкових наук у їх зарубіжній версії, дає можливість більш комплексно простежити зв'язок економіки з суміжними науками в рамках малої міждисциплінарності.

З цією метою західні вчені широко використовують бібліометричний підхід. Зокрема бразильський економіст В. Невес [13], посилаючись на базу цитат Web of Science за період 1970–2015 років між економікою і шістьнадцятьма іншими дисциплінами, прийшов до висновку, по-перше, про тимчасовий характер дисциплінарних кордонів, по-друге, про неповний та частковий характер дисциплінарних знань. Проте, як зазначає цей вчений, стратегія мультидисциплінарної моделі полягає в тому, щоб відкрити дисциплінарні кордони економіки з метою кращого розуміння «економічної системи», але в той же час зберігаючи автономію дисципліни. Проте така передбачувана «острівність» економіки викликає «образу і ворожість» у інших дисциплін. В цьому сенсі на економіку більше схожа антропологія, ніж політологія або соціологія.

Однак таку позицію поділяють не усі дослідники. Нове дослідження Дж. Ангріста та ін. [14] кидає виклик такому сприйняттю економіки. Викладена їх колегою точка зору, на думку цих авторів, є історично неточною і суперечить міждисциплінарності економіки.

В цьому плані більш нейтральним виглядає підхід європейських та канадських дослідників [3], які на основі аналізу багатотисячного масиву спеціалізованих журнальних статей засвідчили ізолюваність економіки з історичної точки зору до 1990 року. Далі вона дуже швидко стала більш відкритою для впливу менеджменту, наук про навколишнє середовище та меншою мірою – інших соціальних наук. Ці автори зазначають, що хоча такий поворот зробив економіку менш відокремленою, вона залишається найменш зовні орієнтованою дисципліною серед усіх соціальних та поведінкових наук. Враховуючи, що економіка змінюється, ще зарано стверджувати, що вона остаточно здійснила міждисциплінарний поворот.

На основі аналізу публікацій статей в журналах з соціальних і гуманітарних наук за 1950–2018 роки, які індексуються в Web of Science, О. Труком та ін. [3] встановлено, що з 1950 по 2000 рік економіка виділялася чітко з часткою зовнішніх цитат у середньому 22%, що набагато менше, ніж середній показник у 38% для всіх основних соціальних наук разом узятих. З 2000 року частка зовнішніх цитат з економіки зросла на 21%, що відповідає середньорічним темпам зростання в 3,4% між 2000 та

2018 роками. Економіка віддала менеджменту свою назву найменш зовнішньої дисципліни у 2011 році. У 1950-х роках математика була найбільш цитованою дисципліною в економіці, але її вплив неухильно зменшувався до того, що він став відносно незначним джерелом посилення сьогодні, що є доказом того, що економіка стає все менш математичною. Слабкі зв'язки економіки стосуються й соціальних наук. По-перше, мова йде про скорочення цитування соціології, по-друге, спостерігається повільне, але постійне зростання цитат з географії. Відносини між економікою та політичною наукою були відносинами імперіалізму в 1950-х і 1960-х роках. Зростаючий рівень цитування від економіки до політології в останні десятиліття свідчить, що їх відносини стають все більш двосторонніми. Психологія та антропологія залишаються «острівними» дисциплінами, потенційно схожими на економіку. Але психологія та антропологія значною мірою покладаються на дисципліни поза соціальними науками, такі як біологія та нейронаука.

Проблеми розвитку політології, психології, соціології у світовій практиці переважно є предметом дисциплінарних досліджень, проте це не виключає їх розгляд в контексті міждисциплінарності. Так азійські вчені [15] звертають увагу на прояв такої тенденції як посилення інтеграції політології та економіки, а також появу таких гібридних дисциплін як політична антропологія, політична психологія, політична географія (геополітика), екологічна політика й переключення політичної науки на вирішення невідкладних суспільних проблем.

Слід соціології в когнітивному напрямі поведінкової економіки, з точки зору С. Фреріхс [13, с. 251, 254], проявляється через аналіз помилок, які люди роблять не як члени конкретних груп чи колективів, а як представники одного й того ж виду. Другий спосіб, яким соціальне міститься у когнітивній нитці поведінкової економіки, полягає у зведенні його до соціальних впливів у момент прийняття рішень. Спостерігаючи за висвітленням процесу пристосування *homo economicus behavioralis* до «соціального» з урахуванням політичних наслідків, ця дослідниця вважає, що в ідеалі різні варіанти поведінкової моделі можна розташувати між «недосоціалізованою» концепцією класичного *homo economicus* та «надсоціалізованою» концепцією класичного *homo sociologicus*.

Українська економічна наука наразі переживає період динамічних змін, пов'язаних з уточненням свого предмету та змісту на засадах універсалізації та спеціалізації, про що свідчить прийняття у квітні 2015 року постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», яким було започатковано нову класифікацію економічної науки (табл. 2).

Таблиця 2

Економіка в системі соціальних та поведінкових наук (українська версія класифікації)

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності	Соціальні та поведінкові науки	Дослідницьке поле соціальних та поведінкових наук
05	Соціальні та поведінкові науки	051	Економіка	Мотиви та результати економічної діяльності
		052	Політологія	Політичні процеси та владні відносини
		053	Психологія	Біосоціальні та психологічні засади людської поведінки
		054	Соціологія	Соціальні процеси та відносини між окремими особами та групами людей

Джерело: розроблено автором

Згідно цієї класифікації від економіки віддалилися «фінанси» та «управління», нестача яких компенсується включенням до цієї галузі політології та психології.

Визначення економіки як соціальної науки багато в чому є наслідком соціалізації економічного розвитку, рушійною силою якого виступає мотивація. Ця тенденція отримала своє втілення у соціально-орієнтованій економіці, підвищенні соціальної відповідальності бізнесу, орієнтації економіки на розвиток особистості, зростання суспільного добробуту і соціальний прогрес.

Домінантою соціалізованої економіки є оптимальне співвідношення економічної ефективності та соціальної справедливості. Звідси – підвищена увага до інклюзивному розвитку, який разом з розумним і сталим розвитком є пріоритетним напрямом політики ЄС.

Синтез дослідницьких полів кожної з соціальних та поведінкових наук формує міждисциплінарне дослідницьке поле, яке є по суті новим. Саме таке поле об'єднує, на основі принципу спільної участі у дослідженні, й водночас диференціює, соціальні та поведінкові науки.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок за даним напрямом. Попри те, що міждисциплінарність є загальнонауковою проблемою, економічна наука відрізняється власною специфікою. Історично склалися три основних способи міждисциплінарних зав'язків економіки з іншими науками: економічного імперіалізму, економічної «васальності» та паритетного співробітництва.

Становлення економіки як соціальної та поведінкової науки значною мірою відбулося

завдяки імплементації теоретичного апарату психології до процесу прийняття управлінських рішень, який більш адекватно, ніж пізнавальний інструментарій неокласичної теорії, характеризує поведінку індивідів в умовах мінливого середовища.

Порівняльний аналіз світової та української практики щодо визначення міждисциплінарних зав'язків економіки свідчить про певні відмінності між ними. Зарубіжні науковці, по-перше, акцентують основну увагу на поведінковій складовій економіки як соціальної та поведінкової науки. По-друге, до кола вказаних наук вони включають крім економіки, політології, психології та соціології також антропологію разом з археологією, менеджмент та державне управління. По-третє, зарубіжний міждисциплінарний дискурс будується на бібліометричному підході, який надає перевагу кількісним показникам вимірювання міждисциплінарності.

Українська практика міждисциплінарних зав'язків економіки характеризується підвищеною увагою до соціальних (суспільних) аспектів, з огляду на актуальність проблем, якими мають опікуватися економічна, політична та соціологічна науки.

Світову та українську практику об'єднує спільне дослідницьке поле, пов'язане з виявленням тенденцій та визначенням прогнозів суспільного розвитку.

Подальші розвідки за зазначеним напрямом, на наш погляд, слід зосередити на спільному використанні міждисциплінарних зав'язків соціальних та поведінкових наук, управлінської науки та культурології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ушакова Н. Г., Помінова І. І. Поведінкова економіка в парадигмальній структурі сучасної економічної теорії. *Бізнес Інформ*. 2019. № 9. С. 8–13. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-8-13>.
2. Truc A. (2021) Interdisciplinary influences in behavioral economics: A bibliometric analysis of cross-disciplinary citations. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3788167. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3788167> (дата звернення: 06.05.2022).
3. Truc A., Santerre O., Gingras Y., Claveau F. (2020) The Interdisciplinarity of Economics. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3669335 (дата звернення: 08.05.2022).

4. Feitsma J., Whitehead M. (2019) Bounded interdisciplinarity: critical interdisciplinary perspectives on context and evidence in behavioural public policies. *Behavioural Public Policy*, pp. 1–27. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/behavioural-public-policy/article/bounded-interdisciplinarity-critical-interdisciplinary-perspectives-on-context-and-evidence-in-behavioural-public-policies/948499782CAD99F6FB3124EE69F0367C>. DOI: <https://doi.org/10.1017/bpp.2019.30> (дата звернення: 07.05.2022).
5. Горбачевська О. В. Економічний імперіалізм як сучасна практика збагачення соціальних наук. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. 2018. Випуск 2 (130). С. 86–92.
6. Marchionatti R. and Cedrini M. (2016) Economics as social science: Economics imperialism and the challenge of interdisciplinarity. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315694047/economics-social-science-roberto-marchionatti-mario-cedrini>. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315694047> (дата звернення: 07.05.2022).
7. Jabbar H. and Menashy F. Economic Imperialism in Education Research: A Conceptual Review. *Educational Researcher*. 2022. Vol. 51, no. 4, pp. 279–288. DOI: <https://doi.org/10.3102/0013189X211066114>.
8. Davis J. B. Economics Imperialism under the Impact of Psychology: The Case of Behavioral Development Economics. *Journals Openedition*. 2013. Vol. 3–1, pp. 119–138. DOI: <https://doi.org/10.4000/oeconomia.638>.
9. Шелухін В. Соціологія перед викликом економічного імперіалізму. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Соціологія. 2018. № 1(9). С. 10–16. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/2413-7979/9.2>.
10. Sent E.-M. Behavioural Economics: How Psychology made its (Limited) Way back into Economics. *History of Political Economy*. 2004. Vol. 36, no. 44, pp. 735–760.
11. Frerichs S. Bounded sociality: behavioural economists' truncated understanding of the social and its implications for politics. *Journal of Economic Methodology*. 2019. Vol. 26, no. 3, pp. 243–258. DOI: <https://doi.org/10.1080/1350178X.2019.1625217>.
12. Hochman G. and Ariely D. (2015) Behavioral Economics. In book: *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. Edited by Robert Scott and Stephan Kosslyn (pp. 1–14). URL: https://www.researchgate.net/publication/299865140_Behavioral_Economics. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0022> (дата звернення: 07.05.2022).
13. Neves V. Economics and interdisciplinarity: an open-systems approach. *Brazilian Journal of Political Economy*. 2017. Vol. 37, no. 2. URL: http://old.scielo.br/scielo.php?pid=S0101-31572017000200343&script=sci_arttext. DOI: <https://doi.org/10.1590/0101-31572017v37n02a05> (дата звернення: 09.05.2022).
14. Angrist J., Azoulay P., Ellison G., Hill R. and Lu S. F. Inside job or deep impact? Extramural citations and the infl uence of economic scholarship. *Journal of Economic Literature*. 2020. Vol. 58, no. 1, pp. 3–52. DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.20181508>.
15. Md Sarker N. I., Chanthamith B., Anusara J., Huda N., Md Amin A., Jiachen L., Nasrin M. Determination of Interdisciplinary Relationship among Political Science. *Social sciences and Public Administration: Perspective of Theory and Practice*. 2018. Vol. 54 (273), pp. 353–359.

REFERENCES:

1. Ushakova N. G., Pominova I. I. (2019) Povedinkova ekonomika v paradyhmalnii strukturi suchasnoi ekonomichnoi teorii. *Biznes Inform*, no. 9, pp. 8–13. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-8-13>.
2. Truc A. (2021) Interdisciplinary influences in behavioral economics: A bibliometric analysis of cross-disciplinary citations. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3788167. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3788167> (accessed 06 April 2022).
3. Truc A., Santerre O., Gingras Y., Claveau F. (2020) The Interdisciplinarity of Economics. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3669335 (accessed 08 April 2022).
4. Feitsma J., Whitehead M. (2019) Bounded interdisciplinarity: critical interdisciplinary perspectives on context and evidence in behavioural public policies. *Behavioural Public Policy*, pp. 1–27. Available at: <https://www.cambridge.org/core/journals/behavioural-public-policy/article/bounded-interdisciplinarity-critical-interdisciplinary-perspectives-on-context-and-evidence-in-behavioural-public-policies/948499782CAD99F6FB3124EE69F0367C>. DOI: <https://doi.org/10.1017/bpp.2019.30> (accessed 07 April 2022).
5. Horbachevska O. V. (2018) Ekonomichni imperializm yak suchasna praktyka zbahachennia sotsialnykh nauk. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, vypusk 2 (130), pp. 86–92.
6. Marchionatti R. and Cedrini M. (2016) Economics as social science: Economics imperialism and the challenge of interdisciplinarity. Available at: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315694047/economics-social-science-roberto-marchionatti-mario-cedrini> DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315694047> (accessed 07 April 2022).
7. Jabbar H. and Menashy F. (2022) Economic Imperialism in Education Research: A Conceptual Review. *Educational Researcher*, vol. 51, no. 4, pp. 279–288. DOI: <https://doi.org/10.3102/0013189X211066114>.
8. Davis J. B. (2013) Economics Imperialism under the Impact of Psychology: The Case of Behavioral Development Economics. *Journals Openedition*, vol. 3–1, pp. 119–138. DOI: <https://doi.org/10.4000/oeconomia.638>.
9. Shelukhin V. (2018) Sotsiolohiia pered vyklykom ekonomichnoho imperializmu. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Sotsiolohiia, no. 1(9), pp. 10–16. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/2413-7979/9.2>.

10. Sent E.-M. (2004) Behavioural Economics: How Psychology made its (Limited) Way back into Economics. *History of Political Economy*, vol. 36, no 44, pp. 735–760.

11. Frerichs S. (2019) Bounded sociality: behavioural economists' truncated understanding of the social and its implications for politics, *Journal of Economic Methodology*, vol. 26, no 3, pp. 243–258. DOI: <https://doi.org/10.1080/1350178X.2019.1625217>.

12. Hochman G. and Ariely D. (2015) Behavioral Economics. In book: *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. Edited by Robert Scott and Stephan Kosslyn (pp. 1–14). Available at: https://www.researchgate.net/publication/299865140_Behavioral_Economics. DOI: 10.1002/9781118900772.etrds0022 (accessed 07 April 2022).

13. Neves V. (2017) Economics and interdisciplinarity: an open-systems approach. *Brazilian Journal of Political Economy*, vol. 37, no 2. Available at: http://old.scielo.br/scielo.php?pid=S0101-31572017000200343&script=sci_arttext. DOI: <https://doi.org/10.1590/0101-31572017v37n02a05> (accessed 09 April 2022).

14. Angrist J., Azoulay P., Ellison G., Hill R. and Lu S. F. (2020) Inside job or deep impact? Extramural citations and the influence of economic scholarship. *Journal of Economic Literature*, vol. 58, no. 1, pp. 3–52. DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.20181508>.

15. Md Sarker N. I., Chanthamith B., Anusara J., Huda N., Md Amin A., Jiachen L., Nasrin M. (2018) Determination of Interdisciplinary Relationship among Political Science. *Social sciences and Public Administration: Perspective of Theory and Practice*, vol. 54 (273), pp. 353–359.